

פרשת חוקת תשע"א
חטאו של משה רבנו

במדבר פרק כ

(ז) וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ח) קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעיכם: (ט) וישח משה את המטה מלפני יקנן כאשר צוהו: (י) ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים: (יא) ויגרם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעיכם: ס (יב) ויאמר יקנן אל משה ואל אהרן וען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: (יג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את יקנן ויקדש גם:

רש"י
(ח) **ואת בעיכם** - מכאן שחש הקב"ה על ממונם של ישראל: (י) **ויקהלו וגו'** - זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה: **המן הסלע הזה נוציא** - לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים, כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים, לכך אמר להם המורים סרבנים, לשון יוני שוטים, מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים:
(יא) **פעמים** - לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכות כבראשונה, שנאמר (שמות יז, ו) והכית בצור, ונזדמן להם אותו סלע והכהו: (יב) **יען לא האמנתם בי** - גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט קשה מזו, אלא לפי שבסתור חסד עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל, לא חסד עליו הכתוב מפני קדוש השם:
להקדישני - שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו: **לכן לא תביאו** - בשבועה, כמו (שמואל א' ג, יד) לכן נשבעתי לבית עלי, נשבע בקפיצה כדי שלא ירבו בתפלה על כך:
(יג) **המה מי מריבה** - הם הזוכרים במקום אחר את אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיעין של ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א, כב) כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו: **ויקדש גם** - שמתו משה ואהרן על ידם. שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי ומתקדש על הבריות, וכן הוא אומר (תהלים סח, לו) נורא אלהים ממקדשיך, וכן הוא אומר (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש:

דברים פרק א פסוק לז

גם בי התאנף יקנן בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם:

דברים פרק ג

(כד) אֲדַנִּי יְקֹנֶק אֶתְּה חַלְלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת עֲבֹדְךָ אֶת גְּדֹלְךָ וְאֶת יְדֵךְ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכַגְּבוּרֹתֶיךָ: (כה) אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְבֵּנֶן: (כו) וַיִּתְּעַבֵּר יְקֹנֶק בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֵלַי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדָבַר הַזֶּה:

Salvador Dalí
Se petra exivit aqua (Water From the Rock)
Lithograph from the "Biblia Sacra" series (1969)

דברים פרק ד

(י) **יום אשר עמדת לפני יקנך אלהיך בחרב באמר יקנך אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בנייהם ילמדון:** (יא) **ותקרבון ותעמדון תחת החר והחר בער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל:** (יב) **וידבר יקנך אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול:** (יג) **ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים:** (יד) **ואתי צוה יקנך בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשותכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה:**

רמב"ן

(כא) **וטעם וה' התאנף בי על דבריכם** - שהחזיר במקום הזה, כלומר אותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם המצוות לעשותכם אותם בארץ אשר אתם עוברים שמה, ועתה קחו מפי תורה כי אנכי מת בארץ [מואב] ולא אוכל ללמד אתכם בארץ, ואל תשכחו שם מה שלמדתי אתכם, ולא מה שראיתם בסיני. ועל דרך האמת יאמר השמרנו מאד לנפשותיכם פן תשחיתון, כי השם התאנף בי מדאגה מדבר זה פן תשכחו אתם ברית השם אלהיכם באש האוכלת בראש ההר ותעשו תמונת כל, וזה טעם אשר צוה ה' אלהיך - וכבר נרמז זה בסדר חקת התורה. ורש"י כתב אשר צוה ה' אלהיך, שלא תעשה. והוא פשוטו של מקרא, והמשכיל יבין הפסוקים האלה על אמתתם:

דברים פרק ד

(כ) **ואתכם לקח יקנך ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה:** (כא) **ויקנך התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה אשר יקנך אלהיך נתן לך נחלה:** (כב) **כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר את הירדן ואתם עברים וירשתם את הארץ הטובה הזאת:** (כג) **השמרו לכם פן תשכחו את ברית יקנך אלהיכם אשר כרת עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוה יקנך אלהיך:** (כד) **כי יקנך אלהיך אש אכלה הוא אל קנא:**

רש"י

(ג) **כאשר מת אהרן אחיך** - באותה מיתה שראית וחמדת אותה, שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר וכן שני וכן שלישי וראה בנו בכבודו. אמר לו משה אהרן אחי עלה למטה, ועלה. פשוט ידיך, ופשוט. פשוט רגליך, ופשוט. עצום עיניך, ועצם. קמוץ פיך, וקמוץ והלך לו. אמר

דברים פרק לב

(ו) **ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל עמך כאשר אתה אחיך בהר החר ויאסף אל עמיו:** (נא) **על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל:**

משה אשרי מי שמת במיתה זו: (נא) **על אשר מעלתם בי** - גרמתם למעול בי: **על אשר לא קדשתם אותי** - גרמתם לי שלא אתקדש אמרתי לכם (במדבר כ, ח) **ודברתם אל הסלע והם הכוהו והוצרכו להכותו פעמים ואילו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפורענות אם זכה אין לו מתן שכר ואם חטא אינו לוקה כך מקיים מצות בוראו אנו לא כל שכר:**

דברים פרק לג פסוק ח

וללוי אמר תמך ואורכיך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבחהו על מי מריבה:

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

ספר העיקרים מאמר רביעי פרק כב

[...] ומי שיספק שהשם יתברך לא ישלים רצון הנביא או הצדיק או החסיד הראוי לכך, הנה הוא כמטיל ספק בתורה ובשרש משרשיה, וכל שכן במקום שיש בו קדוש ה', שראוי ומחוייב 5 לפרסם שהטבע משועבד ומוכרח לעשות רצון שומרי התורה ומקיימי מצותיה, ומי שיראה הנביא שראוי שיעשו על ידו נסים בלתי עושה אותם להצלת אומה אחת או כלל אחד, הנה הוא בלתי ספק גורם להטיל ספק באמונה, 10 שהרואה יחשוב שאין האמת כמו שהכתוב מיעד בתורה במקומות הרבה שהטבע הוא נכנע ומשועבד למקיימי מצות התורה, ויבואו להטיל ספק בתורה.

וכל שכן כשיראו הנביא עצמו שנתנה תורה על ידו שאינו נשען על האמונה הזאת לגזור אומר 15 ולדבר דבר כנגד הטבע לשנותו ממנהגו או לחדש אות או מופת, עם היות הנביא ההוא ממי שראוי שיעשו על ידו נסים יותר מעל ידי זולתו, וזה בלי ספק גורם לחלול השם ולהטיל 20 ספק באמונה, וכאלו הנביא עצמו הוא מסופק אם הדבר אמת שישתנה הטבע על פי דברו כמו שתיעד התורה, ועל זה נאמר יען לא האמנתם בי וגו', כי כששאלו המים, אלו היה משה ואהרן גוזרין שיבקע הצור ויזובו מים, היה 25 השם יתברך בלי ספק מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים, והיה השם יתברך נקדש בזה לעיני כל העם.

ובעבור שלא עשו כן משה ואהרן, אבל באו מפני הקהל כדמות בורחים אל פתח אהל 30 מועד, כמו שפירש החכם רבי אברהם אבן עזרא ז"ל, כאלו אין להם עצה מה לעשות, והיה זה בלי ספק חלול השם וגורם מעוט אמונה בו ובתורה לרואים, ולפיכך אמר לא האמנתם בי, שאלו הייתם מאמינים הייתם 35 גוזרים על הטבע שישתנה, כדי שיתקדש שמי על ידכם, שיראו הכל שאני מקים דברי עבדי ועצת מלאכי אשלים.

והם עליהם השלום אף על פי שעשו זה לרוב ענותנותם, שלא היו רוצים ליטול עטרה לעצמן 40 מבלי מצות ה', מכל מקום נחשב להם לעון ולמעוט אמונה מפני חלול השם שנמשך מזה כמו שבארנו. ולזה תמצא יהושע כשנצטרך לכמו זה הדבר לא המתין ליטול רשות מהשם

ולימלך בשכינה, אבל נשען על השם שיעשה 45 רצונו ומעצמו אמר שמש בגבעון דום וגו', כמו שהעיד הכתוב, אז ידבר יהושע לה' לאמר ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וגו', וקיים השם דברו עד שהעיד הכתוב עליו שלא היה דבר גדול כמוהו אפילו בימי משה שיאמר 50 משה מעצמו ויתקיים דבר גדול כזה, ואמר ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' בקול איש וגו', כלומר שיקיים השם דבר גדול כזה שיגזור האיש מעצמו, וזהו חטא מעוט האמונה שייחס הכתוב למשה ולאחריו על שלא 55 עשו דבר מעצמן בזולת רשות השם, וגם אחר שנאמר להם ודברתם אל הסלע והם לא דברו אלא שהכו, חטאו גם כן בשעברו פי השם, שאלו דברו היה השם מתקדש והיו מתקנים קצת מה שחטאו, ובעבור שלא דברו הוסיפו 60 לחטוא.

וסבת החטא היה בעבור שחשבו שכמו שבחורב יצאו המים על ידי הכאה גם בפעם הזאת לא יצאו אלא על ידי הכאה, וה' צבאות לא כן יעץ, שבפעם הראשונה עדין לא נתנה התורה ולא 65 היה הטבע משועבד לישראל כל כך, אבל עכשיו בשנת הארבעים ראויים היו שיעשה להם נס ושיכנע הטבע מפניהם בדבורו של משה בלבד, ובעבור זה היה בכאן מרי על שלא דברו אל הסלע כמו שנצטוו, ומעוט אמונה וחלול השם 70 על שלא גזרו מעצמן על הסלע שיתן מימיו בזולת צווי השם יתברך, וכן תמצא שבפרשת האזינו כשאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים (דברים ל"ב מ"ט), והאסף אל עמך (דברים ל"ב נ'), יזכיר הכתוב השני דברים, על 75 אשר מעלתם בי ועל אשר לא קדשתם אותי, לרמוז על שני מיני החטא הללו.

ולפי שהיה בחטא מעוט האמונה וחלול השם כמו שבארנו, לא נתן לכפרה, כמו שאמרו במסכת יומא, אבל מי שיש בידו חלול השם 80 אין כח בתשובה לתלות ולא ביסורין למרק אלא מיתה ממרקת, ועל כן היה גזר דין שיש עמו שבועה, ולכך לא הועילה תפלתו ולא תשובתו של משה בחטא הזה, והסתכל במה שבארנו בזה הפרק והבינהו שהוא יותר נכון 85 מכל מה שנאמר בו, והשם יתברך ברחמיו יצילנו משגיאה, אמן :